

duobus vero lumbricis per os excretis, ab adhibitis scilicet balsamicis & traumaticis, breui ager conualuit, qui sibi moriturus videbatur ac aliis.

Adeo sæpe communibus præfidiis excutiuntur vermes, & causam patefaciunt. Neque enim vel soli infantes lumbricis laborant, vel solos lumbricos oppugnant ANTHELMINTICA.

Vt vero non tangamus hoc loco ortum vermium primum, utrum generatione vniuoca, vel æquiuoca generentur, satis erit nobis tangere ortum secundum, focum, locumque, ex quo crescunt, nutriuntur & viuunt; deinde ipsorum vitam & ætatem, quibus destructis sine dubio exturbari eosdem ex corpore & interimi oportet.

His igitur breuiter præmissis dicimus: I. *Quæcunque focum & mineram vermium destrunt, sunt anthelmintica.* Putredo saltem in animato corpore, & si non a priori, tamen a posteriori est nidus vermium. Hac itaque destructa vermium ruina præsto est. Omnia ergo putredini resistentia sunt anthelmintica, cumque talia etiam sint alexipharmaca, omnia etiam bezoardica sunt anthelmintica. Cum vero hæc non sint vnius eiusdemque generis, præstat ea specialius distinguere. Sic

(1.) *Anthelmintica sunt amara & balsamica, v. g. rad. catalinæ, rhabarbari, gentianæ, aristolochiæ, filicis (quæ specificè laudatur in tenia,) zedoariæ, diptamni; Ex herbis scordium, absinthium, tanacetum, abrotanum, mentastrum, gratiola, sabina, folia & flores persicorum, centaurium minus; aloë, myrrha, & essentia horum ac preparata alia, vt essentia absinthii, centaurii minoris, scordii, zedoariæ, myrrhæ, theriacæ balsamica, elixir proprietatis, pilulæ aloeticæ variæ; oleum absinthii, tanacetii, laurinum, spicæ, corylin. colocynthidis, fel tauri; item semen santonici siue zedoariæ, vulgo quoque notissimum.*

Amaricantia hæc occasionem suggerunt cogitandi quoque de causa vermium secundaria, nempe bilis inertia, quam cum expugnent amara, bilemque acuant magis, etiam hoc nomine sunt anthelmintica, quo facit & alterum, generari illos magis in humilioribus & pituitosis corporibus.

(2.) *Anth-*

(2.) *Anthelmintica sunt acida, simplicia, composita & præparata*; Acetum simplex, rutaceum, bezoardicum, succus citri, limonum, aurantium, berberum, & us Θ lis, Θ li, Θ i, tincturæ rosarum, violarum, clystus ξ ii, M S. Non ferre possunt acida vermes, unde imprimis conveniunt in composita nausea & febribus. Valet id quoque de nitrosis. Hinc itinerantium remedium commodum præstant & us Θ lis, & dicta alia, ad aquarum vitia corrigenda, instillatis aliquot guttulis.

(3.) *Anthelmintica sunt æria, sale volatili prædita, salia, lixivia, nitrota*. Sicallium licet sit remedium rusticum, reuera tamen est præstantissimum, ut & nasturtium omne, cochlearia, infusio ceparum crudarum & minutim concisarum, cum aqua fontana, per noctem facta & pota quod Hieronymus Tragus pro singulari habet remedio, semen sophiæ chirurgorum. Sic & aqua salia, aqua marina, lixivium quodcumque tum per se tum cum oleo oliuarum concussum, quod nonnulli habent pro arcano. Sic & spiritus cornu cerui, eboris, aliique vrinosi potentissime necant vermes; ut & ex his mixta, ut elixir proprietatis cum & us Θ lis *ci, liquor cephalicus, quæ ob id quoque sunt polychrestæ. Sic spiritus vrinæ in auribus verminosis pro externo specifico, arcanum duplicatum interius commendatur. Imo spectant huc actiua quasi omnia, quæ humorum motum promouent, exiccant & corruptioni aduersantur. Hinc et iam

(4.) *Anthelmintica sunt sulphurea*, quod ipsum latius explicari posset, h. l. vero saltem de internis nobis proponetur. Sic v.g. anthelmintica sunt succinum album præparatum eiusque oleum, flores sulphuris & balsamum sulphuris, camphora, putredinis antidotus singularis, & \circ bezoardicum, aliaque.

(5.) *Alcalina terrea & lixiua sunt anthelmintica*; ut cornu cerui vstum, mucus marinus corallinus, in specie vero nomine corallinae saxeus frutex conspicuus, quod præcipuum est pro lumbricis expellendis secretum.

II. *Quæcumque vitæ vermium sunt contraria, sunt anthelmintica*. Vita vero vermium consistit in transpiratione, illam igitur destruentia & impediencia omnino hunc censum subeunt. In

aquīs quidem notabile est viuere insecta, quin imo in acidis li-
quoribus, vt aceto, ipfisq̄ amaricantibus nonnunquam iis vi-
uere datum est. Nullus vero vermis in oleo viuere visus est,
quantum quidem per experimenta cognoscere licuit. Hinc
quæcunq̄ oleosa sunt anthelminica, præcipue simul balsamica.
Oleosa suffocant & suffocando destruunt seminium verminosum.
Hinc *Ebnſina* non inepte laudat oleum oliuarum. Quo magis
hinc sunt sulphurei liquores, eo minus vermes serunt. Hinc
non solum *Vi* ipse sola lotione plattulas necat; verum inpri-
mis oleum quodcunq̄, eo quidem magis, quo ipsum est pene-
trantius, adeoque expulsuum, tum interne, tum externe. Remif-
sius id præstant aquea, quo nomine aqua graminis, tanaceti, hype-
rici, scordii & alia laudantur.

III. *Quæcunq̄ crustæ & corporatura verminosa sunt con-
traria, sunt anthelminica.* Corporatura vermium consistit in mu-
cilagine lubrica, exemplo lumbricorum terrestrium, qui median-
te putrilagine in liquorem fatiscunt, putrilaginosum & nausea-
bundum, sale tamen volatili penetrante seorsim quoque separan-
do. In specie vero omnia mercurialia sunt anthelminica, quippe
liquant pituitam & dissociant, vnde & nutrimentum vliginosum
destruitur, & in *ætheris* quasi ipsorum mucaginosa consistere ne-
quit. Hinc inter præcipua anthelminica ambulat etiam mercu-
rius, vermium mors, & exin parata vermibus inimicissima. Mer-
curius simplex adhibetur hoc fine & interius, & exterius per
inunctionem. In minimo agit vix comprehensibili, ob sal me-
talicum volatile & sulphureum, vnde fundit pituitam potentissi-
ma, simulque pigriorem archeum eorum penitus atque penitus
destruit.

Operæ pretium est adhibendi hos modos paulo iustrare.
Pertinet enim huc (1.) *coctio* aquarum vel *infusio* facta cum mer-
curio, quando aquæ graminis, hyperici, scordii, tanaceti, coquun-
tur cum eodem, ad sensum nulla fere facta extractione siue pon-
deris diminutione, inde haustulus ad \mathfrak{z} ij. vel \mathfrak{ij} . habetur pro in-
signissimo remedio, vel tantillum nempe sal, tam potens, tam adti-
uum, potest sufficere.

Perti-

Pertinet huc etiam imprimis (1.) *preparatio*, vel magis substantifica & grossior per agitationem, vel subtilior per sublimationem. Ita ꝛ. sacchari canti rubri, vel albi ꝛj. mercurii currentis depurat ꝛß misce tandiu in mortario vitreo, non aeneo, in quo adhæret magis, donec mercurius cum saccharo per minima sit mixtus, nec amplius viuis appareat.

Valet id quoque de externo mercuriali usu. Non solum per experientiam certum est, pediculos & vermes omnes exterius per contactum unguenti mercurialis mortificari; verum etiam vis illa visitur in linteaminibus aurifaborum, quibus ad detergenda vasa inaurata, per amalgama mercurii, usi sunt, quicquid *plein* vocant, quæ valent ad plattulas, pediculorum genus magis abominabile, si affricentur iis partes affectæ, quod aliquoties probatissimum experti sumus.

bi. Est vero & hoc ipsum infusi vel decocti mercurii cum aqua exemplum subtilitatis effluuiorum. Licet enim *Glauberus* irradiationem (per quam *Chimici* agere volunt mercurium;) negare contendat, & corporalem immersionem per subsidentiam demonstrare satagat; negari tamen non potest, sal illud mercuriale etiam per minutas atomos in aquam ingredi, quam etiam hinc, proportione observata, aliquo modo a corruptibilitate præservat.

Par ratio est ꝛii dulcis, cuius usus in purgantibus & unguentis contra vermes frequentatur, licet in his remissius agat. Verum tamen est monitum *Glauberi*, mercurii dulcis usum, maiori quantitate præsertim, infantibus minus fauste cedere. Mercurius dulcis, inquit, infantibus datus a 10. ad 30. gr. pro vermis, plerumque (nisi robustiores sint) debilitatem & infirmitatem membrorum causatur, p. 2. F. P. c. 38. p. 82.

Duplici quoque nomine anthelmintica sunt *cinnabarina*, tum ratione salis mercurialis, tum ratione sulphuris metallici, hæc ipsa vero latius patent & virtutem suam diffundunt, quam ut hac solum ratione, anthelmintica quod sint, præfint *cinnabarina*. Facit id *Simon Pauli* *quadripartito Botan.* p. 107. ubi *cinnabarinæ* antimonii solum in epilepsia a vermibus concedit, alias

alias vero non esse epilepticis satis conueniens medicamentum, quin nec illo casu tanto apparatu opus esse, cum solus mercurius eos pellat, excusandus omnino more seculi, quo inter venena ipsa cinnabaris omnis, maxime vero vulgaris pictorum, relata fuit, cum tamen iam dudam *Crato* cinnabarim magnetem epilepsia vacauerit, non quidem in operibus suis, vbi frustra id quæras, quam in præfatione operum *Fallopii*.

IV. *Quæcunque expellunt & necant vermes, sunt optima anthelmintica.* Coniunctim omnia hæcenus dicta explent purgantia. Necant acri, amaricante & sulphurea virtute; expellunt communi illa vi sua, acrimoniae salino-sulphureæ debita. Potissimum vero chalagoga, & proprie dicta. Hinc helleborus albus in phthiriasi optimus est, & inter vnguenta recipitur, etiam non mercurialia, fusoria virtute conspicuus, vnde & sunt qui, cum *Cardano*, sui venereæ opponunt talia. Valet nempe id tum interne, tum externe, vbi aloe eiusque extractum & trochisci alhandal ad vmbilicum, item alia ad vlcera verminosa, aliaque verminosa seminia consulto adhibentur. Vnde & elixir proprietatis purgans huc pertinet, & idem in vlceribus consimilibus vtiliter iniicitur. Rhabarbarum, & species diaturbith cum rhabarbaro maxime etiam dilaudat *Welschius* in addit. ad *Scipionem Mercur.* p. 820.

Inter hæc vero anthelmintica cum etiam alia quædam reperiantur, de iis quoque dicendum, nominatim de dulcibus & limbricis ipsis. De his notandum I. *Dulcia necandis & auerruncandis vermibus infidum sunt remedia.* Sunt enim amica potius vermibus, quatenus plurimum nutriunt & plurimum excrementitii humidi gignunt. Hinc notatum est quotidiana experientia, non solum a lacticiuiis & saccharatis promptissime enasci in infantibus vermes; verum etiam ab iisdem, vt & ficibus, pediculos gigni ex eadem causa copiosos. Ne vero quis putet, non esse, qui dulcia statuant esse anthelmintica, laudabimus vnum *Scipionem Mercurium*, qui libro de obstetricibus p. 3. c. 51. p. 819. id experimento & ratione inductus probare conatur. Vidi, ait, apud Lombardos, nobiles infantibus suis saccharata

rata

rata & dulcia alia largius concessisse & pro lubitu, ex quo ipsi a vermibus minus, siue non amplius fuerunt diuexati, quod admiratione dignum est, cum ex dulcibus potissimum alias gigni uisuntur. Tandem, *addit*, in propriis liberis causam expertus sum, & uidi saccharum eoque obducta ideo esse anthelmintica, quod dulcia non solum laxant aluum & educunt vermes; uerum etiam his dulcibus ad nauseam usque & crepaturam saturatis moriendum & exeundum fuisse; suspectum tamen fateor hoc remedium, quod humores uitiosi inde excitari queant, & ex his febres & diarrhoea, lumbricis peiora, enasci.

Sed haec duo fundamenta sunt admodum infirma. Quod enim experimentum spectat, (1.) dubium est, an vermibus laborauerint, non enim promiscue verminescunt infantes quoque a dulcibus, sed magis humidiores & quibus est bilis iners magis. (2.) Notum est, ieiunos & famelicos magis vexari a vermibus, saturatos minus, quia cum non habeant quod edant, lancinant ipsas partes lumbrici; quando uero a dulcibus saturati fuerunt, conquiescunt quidem, ideo tamen non necantur statim. (3.) crepere lumbricos nimietate nutrimenti, minus probabile est, & si id fiat uel maxime, per accidens id fit. Inde uero (4.) credibile potius est, quo plus nutriuntur, eo etiam magis sui propagare semina. Satius ergo est eis abstinere potius. Inconueniens enim fuerit morbum nutriendo oppugnare, hinc dulcia magis ad fallendos & inescandos, quam necandos vermes facere certum est, neque esse eadem, nisi improprie anthelmintica.

2. Lumbrici proprii antidoti loco non habendi, siue lumbrici, e corpore excreti, minus tutum, imo damnosum potius sunt remedium. Ut ergo autores nonnulli id ipsum dilaudent, & empyrici agyrtae uulgo persuadeant, fallit tamen. (1.) enim nulla est ratio, cur simile pellat simile, quod contrarietatis est potius, lupus lupum, cornix cornicem amat magis. (2.) Vermium semina sunt admodum materialia & infinitis modis hinc propagabilia; hinc (3.) excretos uel maxime ab hoc assumpto putatitio remedio expulsiuo lumbricos non tam in corpore praerituisse, quam generatos potius esse, uero est similis. Lumbricos uero terrestres

præparatos anthelminticos esse licet quidam asserant quoque, præstat tamen & eos ex dictis iudicare, præcipue cum sufficientissime profrent alia.

Conueniunt vero hæctenus recensita interius quidem in quocunque vermium genere, & inter hos in molestissima tenia, hinc & in symptomatibus inde exorientibus variis, epilepsia, nausea, atrophia &c. exterius in pediculis, plattulis, in neglectis & putridis tum vlceribus, tum vulneribus quoque verminosis, in vnguentis, clysteribus, amuletis adhibita.

Quoad applicandi eadem cautelas, 1. *Et nidus & inibi niduantes vermes exturbandi.* Non satis est vermes interimere, maiores turbas daturus putredine illa sua actuali & maiori, sed & destruere materiam. Vt enim natura ipsa mortuos excludere allaboret, minus hinc repugnantes, sed sequentes motum scybalorum; Præstat tamen non fidere solis ipsis, sed vel purgantibus, si id licet, demandare hanc prouinciam, vel saltim non sine illis vnice interimentibus reliquis vti.

2. *Dulcia vermium illecebra, reliqua dicta mors.* Est etiam his animalibus sensus & appetitus animalis, vt grata amplectantur, ingrata refugiant, quicquid etiam in contrarium asserant nonnulli. Mel quasi fellis debet esse vehiculum, lac veneni, vt alluciantur his ipsis, ceteroquin non facile hauriendis, nec effectu consequente desiderato. Sic etiam cassiam nonnulli cum semine cinæ dare assolent.

3. *Dato ciborum delectu non facile anthelmintica hauriunt vermes.* Delectantur iidem & gaudent principio cum reliquis animalibus communi, calido & humido, non solum ratione originis, verum quoque respectu nutrimenti. Si ullibi itaque, fane in his non miscenda medicamenta vel confundenda cum alimentis. Et licet facilis videatur res, propulsare ex corpore infantum lumbricos, non tamen id facile semper est in adultis, in tenia, & vbi maior copia in intestinis confederit.

4. *Mercurialia in se desidia aliis acienda, nec ipsis tamen abutendum.* Præstat semper succenturiati tum reliquis, tum mercurialibus purgantia & anthelmintica alia, vt & ipse & enecti una vermes

mes e corpore mature secedant. Præcipue autem infantum tenellis corporibus minus mercurialia frequentanda, vel dosi maiori danda.

5. *Non uno facile, grauiori casu, remedio vermes expediuntur.* Resistit omne viuens necanti suo & nocenti, quantum licet, eo igitur casu, vbi maior impetus in corpore consedit, mutatio remediorum quoque locum habet, non tamen proletaria, temeraria & quotidiana.

6. *Anthelmintica alia per os assumuntur, alia per anum infunduntur, alia ventri admouentur, alia exterius nido verminoso.* Per os dantur anthelmintica necantia & expellentia; per aluum allicientia, vt, in lumbricis quidem, clysteres ex lacte, melle & saccharo; vmbilico applicantur magis amaricantia & purgantia, ex felle tauri, oleo colocynthidis, trochiscis alhandal, oleo tannaceti. Notabile vero est porro circa hæc, (1.) *externis his magis utendum in subsidium & pro solamine symptomatum, ad dolores, tormina, &c.* (2.) *via ordinaria expulsiõis magis est os inferius, quam superius.* Quod si vero extraordinarie versus superiora approximent, illuc quoque aliquando citandi, magis tamen alia toto genere præter naturam, vt bufones, ranæ &c qui leguntur lacte aliquando prolecti. Imo aliquando etiam hoc casu emetica, vt tartarus emeticus, habent locum, quo memini teniam duarum vlnarum aliquando excretam, sed per aluum tamen.

7. *Ascarides topicis auscultant magis.* Corripiuntur iisdem magis fere senes & pueri, pruritu & visu excreticum fecibus deprehendendi. Hic vero vsus sum feliciter (1.) clysteribus, vel, qui illud renuerunt, balneis ex absinthio, centauryo minori, abrotono, scordio & aliis; (2.) vnguentis & suppositoriis ex oleo colocynthidis, hiera picra & aliis. (3.) interius elixirio proprietatis, essentia myrrhæ balsamica & similibus. Notabile vero, amaris non balsamicis minus fidendum, nec salitis. Obserua- vit B. *Schenckius* noster aliquando puerum pharmacopœi ex panis saliti vsu nimio tot vermes sibi accersuisse, vt in epilepsiam inciderit, datis anthelminticis & inde excretis vermibus curatam. In ipso etiam absinthio & sale vermes generantur.

Aaaa 2

8. Sympto-

8. *Symptomatum horrendorum causa ut esse possunt vermes, non tamen extra sphaeram suam, etiam summae, aetivitatibus extendendi.* Certum est, sapissime morbos grauios, etiam pro incantatis habitos, a vermibus vnice ortos, vt merito in aurem sibi dictum putare debeat medicus: Datis insolentibus symptomatibus, de insolenti, licet non statim supernaturali causa esse cogitandum, & nominatim de vermibus, imprimis vero in conuulsivis motibus. Notabile enim est, hos potissimum, vt & vermes ipsos, esse inter symptomata fascinatorum, sed non sola, quia etiam in corpore obtinere possunt mineram. Observationem vnicam hanc in rem narrabimus, ab amico nobiscum communicatam ante aliquod tempus. Fœmina scilicet per duos ferme annos miris & capitis & brachiorum, imo totius corporis conuulsionibus, siue potius gestulationibus, in stuporem & scandalum ipectantium, tentata, sæpe inuersis atque erectis pedibus nolens volens in lapide stare visa est. Medicus a verminatione causam deducens spondet curationem, sed propter opinionem radicatam vulgi, veneficam esse & omne id a veneficio, frustra. Mortua vero ea, tres lumbrici ex ore egressi fidem faciunt dictorum, vnde secto cadauere totum abdomen fecibus vndiquaque interfertis lumbricis scatens repertum fuit, egressis vtrisque per foramen intestino ieiuno factum, omento simul omni quasi penitus consumpto, & intestinis velut gangranosis & putrilaginosis. Nouimus puerum decem annorum laborantem tumore pedum insigni, quem cum aliquando scalperet intensius, prorupit, rupta cute, manipulus ingens pediculorum. Illustrauit alias vermium hoc scrutinio Physicam & pathologiam Langius & Hauptmannus, lignum v. g. putridum lucens, ignem fatuum, dolores omnes & tantum non morbos vniuersos verminosa animata putredini acceptos ferentes. Sed valet etiam hic de excessu: quisquis amat vermes, vermes putat esse omnia.

9. *Antihelminthica animatis peregrinis omnibus in corpore aduersa.* Sic pediculos & phthiriasin necare licet iisdem siue decoctis, seu etiam vnguentis adhibitis, ex oleo laurino, helleboro albo, floribus sulphuris, oleo spicæ, semine staphidis agricæ.

Sic

Sic crinonibus & sironibus eadem debentur; sic lendibus & aliis. In specie vero per aquas impuras hausto bufonum vel serpentum seminio siue spermate, quod in corpus humanum latum ipsa hinc aliquando animalia produxisse obseruatum est. Hanc in rem notabilis historia, nostro seculo quæ contigit, relata est a *Bartolino cent. 4. obseru. 19. p. 255. & Anno 1. Ephemer. German. obs. 103. p. 236.* Ancillæ nempe Altenburgensis, quæ annis retro quasi viginti bufones non paucos similisque saburræ plurimam colluuiem vomitu reiecit. Vbi duo saltem notantiora excerpemus, ipsam præter alia tempore verno infano appetitu aquarum & lactis vexatam; deinde assumpta theriaca primum bufones & lacertas viuos reieçisse, digna quæ legatur.

Ex his coronidis loco illud quoque addemus, leuem quidem rem videri vermium exterminium, sæpe tamen leui apparatu non posse debellari & ipsos, & inde producta symptomata horrenda, tonum viscerum læsum aliaque inconuenientia. Item alterum, traumatica quoque esse debere anthelmintica, & optima esse balsamica vel quasi talia, ne putrilagine concepta semina verminosa in actum deducantur, quod sæpe etiam in fracturis ossium, vt vidimus, & alias euenit.

LIBRI II. SECTIO II. CAPUT IX.

De

Resoluentibus.

VT in morborum & symptomatum classe quidam primarii sunt affectus, quidam symptomatici, & comitati; ita quoque in remediis se res habet, vt alia sint principalia, alia comitata. Exemplum huius rei præbent imprimis RESOLVENTIA. Profunt hæc coniunctim visenda in diureticis, nephriticis, diaphoreticis aliisque pluribus, imo ipsis quoque purgantibus; quæ hinc congrue *Schenckius tractatu de humoribus* optima ait esse præcipitantia, quippe quæ vna sint præcipitati expellentia, *cap. 25. p. 163.* Sunt tamen & seorsim quoque, siue prin-

Aaa 3

cipali-